

п44

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

ПОДОБЄД Олена Андріївна

УДК 94(477)«19»Багряний І.(043.3)

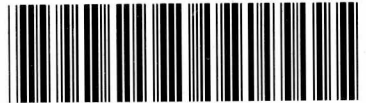
**Громадсько-політична
та культуротворча діяльність
Івана Багряного**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

О.Подобєд

НБ НПУ

100132589

Київ – 2011

8068

НБ НПУ ім. М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії та етнополітики Інституту української філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник

доктор історичних наук, доцент
Шарпатий Віктор Григорович,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова,
Інститут української філології,
професор кафедри історії та етнополітики.

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, професор
Чернега Петро Макарович,
Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова,
Інститут історичної освіти,
завідувач кафедри етнології;

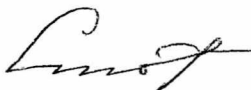
кандидат історичних наук
Сухобокова Ольга Олегівна,
Київський національний університет імені
Тараса Шевченка,
історичний факультет,
асистент кафедри нової та новітньої історії
зарубіжних країн.

Захист відбудеться «18» листопада 2011 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.02 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «17» листопада 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. А. Стоян

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Останнім часом значно зріс інтерес до української діаспори та її історії, до життя і діяльності закордонних українців. Важливим завданням повітряної історичної науки є переосмислення ролі діаспори в історії України, адже радянська історіографія з пропагандистською метою створила їхній спотворений образ. Українські громадсько-політичні й культурні діячі, мешкаючи за кордоном, докладали чимало зусиль для розвитку української культури і духовності, недопущення денационалізації емігрантів і водночас активно працювали на ідею побудови незалежної України.

Актуальним у зазначеному контексті є дослідження громадсько-політичної та культуротворчої діяльності поета, письменника, художника, публіциста, громадського й політичного діяча Івана Павловича Багряного (справж. прізвище – І.П. Лозов'ягин). У другій половині 1940-х – на початку 1960-х рр. І.Багряний був організатором політичного, громадського та видавничого життя у середовищі українських емігрантів Західної Німеччини. Його діяльність була спрямована на актуалізацію «українського питання» перед світовою громадськістю та політикумом провідних демократичних держав, на консолідацію українських політичних сил на еміграції, на запобігання процесу денационалізації українців, що мешкали за межами Батьківщини, на формування національної свідомості українського народу та збереження його історичної пам'яті, а в широкому розумінні – на побудову незалежної України. Справа, розпочата І.Багряним, знайшла численних послідовників серед української діаспори Європи, США, Канади, Австралії.

Наукова актуальність роботи зумовлена потребою цілісного дослідження громадсько-політичної та культуротворчої діяльності І.Багряного, визначення його внеску в суспільно-культурне життя України та еміграції у контексті національної історії першої половини 1940-х – початку 1960-х рр.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в рамках наукового напрямку «Теорія та технологія навчання і виховання в системі освіти», що розробляється у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова та відповідно до науково-дослідної теми кафедри історії та етнополітики університету «Розвиток освіти в Україні у ХХ ст.». Тема дисертації затверджена Вченою радою НПУ імені М.П. Драгоманова 18 лютого 2010 р., протокол № 7.

Мета дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного аналізу, критичного переосмислення джерел та історіографії розкрити громадсько-політичну та культуротворчу діяльність І.Багряного у першій половині 1940-х – на початку 1960-х рр.

Для реалізації мети були поставлені наступні **завдання**:

– проаналізувати стан наукової розробки проблеми та джерельну базу

дослідження;

- виявити фактори, що вплинули на формування світогляду І. Багряного та його становлення як громадського та політичного діяча;
- з'ясувати внесок І. Багряного у розвиток українського громадсько-політичного життя в еміграції;
- розкрити основні напрями культуротворчої діяльності І. Багряного;
- визначити роль та місце діяча в історії України ХХ ст.

Об'єктом дисертаційної роботи є громадсько-політичне та культурне життя українців в СРСР та за його межами у першій половині 1940-х – на початку 1960-х рр.

Предметом дослідження виступає громадсько-політична та культуротворча діяльність письменника, художника, публіциста, громадського та політичного діяча І. Багряного, його внесок у суспільно-культурне життя України та еміграції у контексті національної історії першої половини 1940-х – початку 1960-х рр.

Хронологічні рамки дисертації зумовлені специфікою дослідження і охоплюють життєвий шлях та діяльність І. Багряного у період 1906 – 1963 рр.

Методологічна база дисертації ґрунтується на основі принципів науковості, об'єктивності, історизму. У дослідженні використані наступні загальнонаукові та спеціально-історичні методи: конкретно-пошуковий (використання нових архівних та опублікованих джерел, монографій, періодичних видань), порівняльно-історичний (спільне та відмінне у діяльності І. Багряного та деяких його сучасників), проблемно-хронологічний (розгляд явищ у часовій послідовності, виокремлення з теми дослідження ряду проблем), біографічний (реконструйовано життєвий шлях та діяльність І. Багряного), персоналізації (визначено особистий внесок діяча в історію України), узагальнення і систематизації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у дисертації уперше проаналізовано і систематизовано історіографію проблеми, до наукового обігу введено значний масив неопублікованих джерел та архівних документів, які дозволили реконструювати невідомі досі сторінки життя і діяльності І. Багряного. Зроблено науково обґрунтоване, цілісне дослідження життєвого шляху І. Багряного, формування і становлення його світогляду, громадсько-політичної та культуротворчої діяльності як в Україні, так і на еміграції. Уточнено дату та місце народження І. Багряного. Визначено роль та місце І. Багряного в еволюції програми ОУН (Б) від інтегрального до демскратичного націоналізму, у створенні Української головної визвольної ради (УГВР), у розвитку громадсько-політичного життя в еміграції, у створенні й діяльності Української революційно-демократичної партії (УРДП) та низки громадських організацій і часописів. Розкрито напрями культуротворчої діяльності І. Багряного. З'ясовано, що творча спадщина діяча періоду Другої світової війни була складовою частиною мистецтва

резистансу. Сформульовано нове положення щодо кіносценарних задумів І. Багряного та його прагнення співпрацювати з кінематографом США.

Практичне значення наукової роботи полягає у можливості використання фактичного матеріалу та отриманих результатів дослідження при подальшому вивченні громадсько-політичної та культуротворчої діяльності української еміграції періоду другої половини 1940-х – початку 1960-х рр., написанні підручників та посібників, монографій і статей, навчальних програм та методичних розробок, пов'язаних із історією української діаспори ХХ ст. Фактичний матеріал дисертації може бути використаний під час підготовки експозицій у Сумському та Охтирському краєзнавчих музеях, а також при створенні меморіального музею І. Багряного.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи апробовано в доповідях та повідомленнях на III Міжнародній науковій конференції «Національна інтелігенція в історії та культурі України. До 90-ї річниці соборності України» (Вінниця, 2008), V Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених «Українська державність: історія і сучасність» (Маріуполь, 2008), IV Міжнародній конференції «Знаки питання в історії України: особа і суспільство в історико-культурному просторі» (Ніжин, 2009), II Волинській Міжнародній історико-краєзнавчій конференції, присвяченій 90-річчю Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, 2009), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська державно-соборницька ідея: історико-філософський дискурс» (Київ, 2011), а також обговорено на засіданнях кафедри історії та етнополітики Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (Київ, 2008 – 2011), на щорічних звітно-наукових конференціях професорсько-викладацького складу НПУ імені М.П. Драгоманова «Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету» (Київ, 2008 – 2011).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у дев'яти публікаціях, п'ять із яких опубліковано у наукових фахових виданнях, що входять до переліку ВАК України в галузі «історичні науки», та у чотирьох матеріалах наукових конференцій.

Структура дисертації обумовлена змістом, метою та завданнями дослідження. Робота складається з переліку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів (12 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, із них 178 сторінок основного тексту, бібліографія складається із 664 позицій і подана на 59 сторінках, 4 додатки розташовані на 11 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, визначено мету й завдання, об'єкт і предмет, окреслено зв'язок роботи з

науковими програмами, планами, темами, визначено хронологічні рамки дослідження, методологічну базу, вказано наукову новизну, практичне значення дисертації, подано інформацію про апробацію та публікацію результатів дослідження.

У першому розділі **«Історіографія та джерельна база дослідження»** здійснено аналіз наукової розробки проблеми, стану джерельної бази дослідження та методологічних засад.

Загалом *історіографію* проблеми можна умовно поділити на чотири групи: радянську, українську еміграційну, сучасну українську та зарубіжну.

Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. у рамках боротьби з ідеологічними противниками в літературі радянські літературні критики М. Доленго¹, І. Михайленко², К. Потапчук³, О. Правдюк⁴ та ін. піддали творчість І. Багряного нищівній критиці. Водночас І. Ярмолинський подав схвальну рецензію на роман у віршах «Скелька»⁵.

Громадсько-політична діяльність І. Багряного на еміграції знайшла відображення у навчальних посібниках, підготовлених у 1950–1970-х рр. співробітниками Вищої школи КДБ СРСР. У них здійснюється критика та компрометація діяльності І. Багряного, а також політичних і громадських організацій до створення й діяльності яких він мав відношення⁶. Водночас попри тенденційність та упереджені оцінки деякі праці містять важливі фактологічні дані про громадсько-політичну діяльність І. Багряного й агентурну діяльність органів КДБ, спрямовану на боротьбу з антирадянськими еміграційними організаціями та їхніми лідерами.

Однією з перших спроб дати об'єктивну оцінку діяльності І. Багряного у період перебудови була стаття Л. Череватенка⁷.

¹ Доленго М. Поезія по наших журналах («Червоний шлях», «Життя й революція», «Літерат. ярмарок», «Плуг», «Гарт», «Молодняк», «Нова генерація») / М. Доленго // Критика. – Х. – 1929. – № 6. – Травень. – С. 118-142.

² Михайленко І. Література в «нелітературних» журналах / І. Михайленко // Критика. – Х. – 1929. – № 11. – Листопад. – С. 78-106.

³ Потапчук К. «Vale haltura». «Мокрий води не боїться» / К. Потапчук // Літературна газета. – К. – 1929. – № 13. – 1 липня. – С. 2.

⁴ Правдюк О. Куркульським шляхом. Про творчість Багряного / Ол. Правдюк // Критика. – Х. – 1931. – № 10. – Жовтень. – С. 73-83.

⁵ Ярмолинський І. Іван Багряний. Скелька : [роман] / І. Ярмолинський // Металеві дні. – Одеса. – 1931. – № 5. – С. 86-87.

⁶ Подрынная деятельность украинских буржуазных националистов против СССР и борьба с нею органов Государственной безопасности : [учебный материал / сост. : Л. С. Бурдин, И. В. Хамазюк, С. В. Прудько, Н. А. Кудешов] / Высшая школа Комитета государственной безопасности при Совете Министров СССР / Совершенно секретно. – М. : Редакционно-издательский отдел, 1955. – 162 с.

⁷ Череватенко Л. «Ходи тільки по лінії найбільшого опору і ти познаєш світ» / Леонід Череватенко // Дніпро. – К. – 1990. – № 12. – С. 61-76.

Серед доробку українських еміграційних дослідників слід виділити монографії В. Маруняка⁸, працю за редакцією В. Ісаїва⁹. У них аналізуються умови організації та функціонування політичного, соціально-економічного, громадського та культурного життя українських емігрантів.

Праці Д. Донцова, В. Ковалія, В. Наддніпрянця, М. Терлиця та ін. є тенденційними, містять суб'єктивні й заполітизовані висновки щодо діяльності І. Багряного¹⁰. Їхня позиція зумовлена приналежністю до політичних сил, що знаходилися в опозиції до УРДП. У працях Ю. Войчишин, М. Воскобійника, В. Гришка, Ю. Дивнича, О. Коновала та ін. подається висока оцінка мистецької, публіцистичної та громадсько-політичної діяльності І. Багряного¹¹.

В умовах незалежності України з'явився ряд праць, присвячених історії української діаспори. Серед них слід виділити монографії Ф. Заставного, С. Лазебника, В. Євтуха та О. Ковальчук, В. Трошинського й А. Шевченка, авторського колективу на чолі з А. Шлепаковим, статтю О. Сухобокової¹²

⁸ Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світській війні / Володимир Маруняк : [у 2 т.]. – Мюнхен : Академічне видавництво д-ра Петра Белея, 1985 – . – Т. 1 : Роки 1945 – 1951. – 1985. – 432 с.; Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світській війні / Володимир Маруняк : [у 2 т.]. – Мюнхен : Академічне видавництво д-ра Петра Белея, 1985 – . – Т. 2 : Роки 1952 – 1975. – К. : Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – 128 с.

⁹The refugee experience : Ukrainian displaced persons after World War II ; [ed. W. W. Isajiw]. – Edmonton : Canadian Institute of Ukrainian studies press, University of Alberta, 1992. – 517 p.

¹⁰ Донцов Д. Московська отрута / Д. Донцов. – Торонто; Монреаль : Спілка емігрантів України, 1955. – 296 с.; На суд української еміграції «націонал-комунізм»-хвельшовизм та його пропагаторів! Матеріали з проведеної акції у США і Канаді ; [ред. В. Коваль]. – Нью-Йорк; Торонто : Б. в., 1959. – 64 с.; Наддніпрянець В. Українські націонал-комуністи. Їх ролі у визвольній боротьбі України 1917-1956 рр. / В. Наддніпрянець. – Мюнхен : Б. в., 1956. – 104 с.; Терлиця М. Націоналістичні скорпіони / Марко Терлиця ; [перекл. Ю. Смоліч]. – К. : Радянський письменник, 1963. – 207 с.

¹¹ Войчишин Ю. Іван Багряний : Літературно-бібліографічна студія / Юлія Войчишин ; [вступ. сл. К. Біда]. – Вінніпег; Оттава : Б. в., 1968. – 87 с.; Воскобійник М. Пам'яті Івана Багряного / М. Воскобійник. – Детройт : Б. в., 1993. – 24 с. : іл.; Гришко В. І. Живий Багряний (Доповідь на вічах у Нью-Йорку й Чикаго 5 і 6 жовтня ц. р.) / Василь І. Гришко. – Новий Ульм : Українські вісті, 1963. – 30 с.; Дивнич Ю. Іван Багряний / Юрій Дивнич // Українські вісті. – Новий Ульм. – 1964. – Ч. 8. – С. 3, 5-7; Коновал О. Іван Багряний – оборонець покривджених / Олександр Коновал // Молода Україна. – Торонто. – 1987. – Ч. 369. – Вересень. – С. 12-13.

¹² Заставний Ф. Українська діаспора (розселення українців у зарубіжних країнах) / Ф. Заставний. – Львів : Світ, 1991. – 120 с.; Зарубіжні українці / [С. Ю. Лазебник; (кер. авт. кол.), Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар та ін.]. – К. : Вид-во «Україна», 1991. – 252 с. [16] арк. іл. – Бібліогр. : с. 233-234.; Євтух В. Б. Українці в Канаді / В. Б. Євтух, О. О. Ковальчук. – К. : «Будівельник», 1993. – 144 с.; Трошинський В. П. Українці в світі / В. П. Трошинський, А. А. Шевченко. – К. : Альтернативи, 1999. – 352 с.; Сухобокова О. Український відділ радіостанції «Голос Америки» : до 60-річчя від створення /

та ін. Водночас С. Камінський та А. Дашкевич¹³ у монографії досліджували витски, концептуальні основи та практичну еволюцію політики США щодо України; Н. Кулеша¹⁴ – формування та функціонування української преси у Німеччині у 1919 – 1945-х рр., М. Куницький¹⁵ – український вектор примусової репатріації радянських громадян до СРСР після Другої світової війни, О. Панченко¹⁶ – історію УГВР; Н. Сидоренко та О. Сидоренко¹⁷ – історію української журналістики у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців у 1945 – 1950-х рр.

Важливе значення мають праці, які створюють тло політичного, соціально-економічного, культурного життя в Україні розгляданого періоду. Зокрема, монографії В. Даниленка, Г. Касьянова та С. Кульчицького, М. Коваля, О. Рубльова та О. Реєнта, П. Чернеги та ін.¹⁸

У монографії О. Шугай¹⁹ основну увагу присвячено періоду життя та діяльності І. Багрянного в Україні. Цінність праці посилюється тим, що дослідник зібрав чимало свідчень про І. Багрянного його сучасників. Водночас автору у своїх позитивних оцінках важко втриматися від суб'єктивності.

О. Сухобокова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Вип. 97. – К., 2009. – С. 60 – 63.

¹³ Камінський С. Політика США щодо України. Витоки. Концептуальні основи. Практична еволюція / Євген Камінський, Андрій Дашкевич. – К.: Політична думка, 1998. – 547 с.

¹⁴ Кулеша Н. Українська преса у Німеччині 1919 – 1945 рр.: формування та функціонування: [монографія]. – Львів: Львівська обласна книжкова друкарня, 2009. – 344 с.

¹⁵ Куницький М. Примусова репатріація радянських громадян до СРСР після Другої світової війни (український вектор): [монографія] / Михайло Куницький. – Луцьк: ВАТ «Волянська обласна друкарня», 2007. – 248 с.

¹⁶ Панченко О. Українська голова визвольна рада – Закордонне Представництво УГВР – Генеральний секретаріат Закордонних Справ УГВР. – Середовище УГВР / Олександр Панченко. – Гадяч: Вид-во «Гадяч», 2004. – 420 с.

¹⁷ Сидоренко Н. М. Журналістська «планета Ді-Пі»: Українська преса у таборах військовополонених, переміщених осіб і біженців після II Світової війни (1945-1950) / Н. М. Сидоренко, О. І. Сидоренко. – К.: Б. в., 2000. – 175 с.

¹⁸ Даниленко В. М. Сталінізм на Україні: 20 – 30-ті роки / В. М. Даниленко, Г. В. Касьянов, С. В. Кульчицький. – К.: Либідь, 1991. – 344 с.; Коваль М. Е. Україна в Другій світовій і Великій Вітчизняній війнах (1939-1945 рр.) / М. В. Коваль. – К.: Альтернативи, 1999. – 336 с.; Рубльов О. С. Українські визвольні змагання 1917-1921 рр. / О. С. Рубльов, О. П. Реєнт. – К.: Альтернативи, 1999. – 320 с.; Чернега П. М. Виробнича діяльність і матеріально-побутове становище робітників України у роки Другої світової війни: [монографія] / П. М. Чернега. – К.: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова, 2006. – 373 с.; Політичний терор і тероризм в Україні. XIX-XX ст. Історичні нариси / [Андрієвський Д. В., Бажан О. Г., Бикова Т. В. та ін.]; відповід. ред. В. А. Смолій. – К.: Наукова думка, 2002. – 952 с.: іл.

¹⁹ Шугай О. Іван Багрянний або Через терни Гетсиманського саду: [роман-дослідження] / Олександр Шугай. – К.: Видавництво «Рада», 1996. – 479 с.

Письменницькій творчості І. Багряного присвятили дисертаційні дослідження М. Балаклицький, М. Сподарець та ін.²⁰ Об'єктом дисертацій Б. Цимбал²¹ стали матеріали фонду І. Багряного ЦДАМЛМ України як джерело вивчення громадсько-політичної діяльності української еміграції другої половини 1940-х – середини 1960-х рр.

Серед праць зарубіжних дослідників слід виокремити книги Дж. Армстронга, Б. Бердиховської, Р. Конквеста²² та ін. Загалом громадсько-політична та культуротворча діяльність І. Багряного в зарубіжній історіографії залишається практично не висвітлена.

Отже, проблема громадської, політичної та культуротворчої діяльності І. Багряного знайшла певне відображення у працях радянських, українських еміграційних, сучасних та зарубіжних дослідників. Однак цілісне дослідження проблеми в історичній науці відсутнє.

Джерельна база дослідження представлена неопублікованими документами та матеріалами ряду архівів України, збірниками опублікованих документів і матеріалів, епістолярієм, мемуарною літературою, публіцистичними, художніми та мистецькими творами І. Багряного, матеріалами преси, бібліографічними збірниками.

Дисертантом було опрацьовано документи і матеріали чотирнадцяти фондів дев'яти центральних та обласних архівів України, частина з яких вводиться у науковий обіг уперше.

Фонд 5235 «Уряд Української Народної Республіки в екзилі» Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України містить протоколи засідань виконавчого органу та президії Української національної Ради (УНРад), протоколи та стенограми сесійних засідань. Фонд 4465 «Колекція окремих документальних матеріалів українських націоналістичних емігрантських установ, організацій і осіб» містить творчі матеріали І. Багряного.

²⁰ Балаклицький М. А. Іван Багряний : «нева релігійність» як конструент художньої творчості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / М. А. Балаклицький. – К., 2003. – 20 с.; Сподарець М. П. Іван Багряний – романіст (проблематика та жанрово-стильова своєрідність) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / М. П. Сподарець. – К., 1997. – 16 с.

²¹ Цимбал Б. О. Матеріали фонду Івана Багряного як джерело вивчення громадсько-політичної діяльності української еміграції (друга половина 40-х – середина 60-х рр. XX ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук : спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / Б. О. Цимбал. – К., 2008. – 15 с.

²² Armstrong J. A. Ukrainian nationalism / John A. Armstrong. – [2-ed.] – Littleton, Colorado, USA : Ukrainian Academic Press, 1980. – 361 p.; Berdychowska B. Ukraina : ludzie i kniazki / Bogumila Berdychowska. – Wrocław : Kolegium Europy Wschodniej, 2006. – 191 s.; Conquest R. The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties / Robert Conquest. – New York : The Macmillan Company, 1968. – 633 p.

У фонді «Колекція позасудових справ реабілітованих» Центрального державного архіву громадських об'єднань України зберігається слідча справа І. Багряного за 1932 р. Фонд «Колекція документів “Український музей в Празі”» містить автобіографію І. Багряного.

Найбільше архівних матеріалів про життєвий і творчий шлях І. Багряного зібрано у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України. У фонді 1186 «Багряний Іван» представлені біографічні документи, листування, письменницькі та образотворчі матеріали, документи службового походження, матеріали про І. Багряного.

У фондах Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г.С. Пшеничного містяться магнітний запис виступу І. Багряного на IV з'їзді УРДП у 1955 р. та декілька індивідуальних фотографій.

У Державному архіві міста Києва у фонді Р-622 «Київський державний художній інститут Міністерства культури УСРР» зберігається особова справа студента І. Лозов'ягіна.

Фонд 745 «Церкви Ахтырського уезда Харьковской губернии» Державного архіву Сумської області містить метричні книги міста Охтирки, зокрема і за 1906 р.

У фонді 6 Галузевого державного архіву Служби безпеки України зберігається слідча справа І. Багряного за 1938 р., а фонд ІЗ «Колекція друкованих видань КДБ УРСР» містить документи і матеріали ОУН і УГВР, у яких згадується І. Багряний та УРДП.

У ході дослідження були використані матеріали (інтерв'ю І. Багряного на радіостанції «Свобода» та ін.) фонду 299 «Шудря Микола Архипович» Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

Чимало листів, творчих матеріалів та інших документів із досліджуваної проблеми зберігається у Відділі рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України (ф. 172 «Багряний Іван Павлович», ф. 171 «Винниченко Володимир Кирилович», ф. 195 «Самчук Улас Олексійович», ф. 230 «Письменники української діаспори», ф. 217 «Бібліотека Г.О. Костюка»).

Також при написанні дисертації було використано опубліковані джерела з проблеми. Різноманітні збірники документів і матеріалів мають важливе значення для дослідження участі І. Багряного у роботі УГВР, УНР в екзилі, УРДП, Організації демократичної української мелодії (ОДУМ), Демократичного об'єднання бувших репресованих українців совєтським режимом, що мешкали в Сполучених Штатах Америки (ДЮБРУС), Союзу українців – жертв російського комуністичного терору (СУЖЕРО), часопису «Українські вісті» («УВ»).

Важливим джерелом дослідження було приватне листування І. Багряного з багатьма політичними, громадськими та культурними діячами діаспори.

Мемуарну літературу тематично можна умовно поділити на спогади учасників національного руху опору (О. Бойдуник, Р. Волчук, Я. Гайвас,

С. Галамай, М. Дейчаківський, З. Книш, М. Лебідь, Д. Ребет, Я. Струтинський, Ю. Химинець, Л. Шанковський, Є. Штендера), спогади друзів, соратників та колег по перу І. Багряного (Б. Антоненко-Давидович, В. Біляїв, В. Гришко, В. Іванис, Г. Костюк, І. Майстренко, Д. Нитченко, Ф. Пігідо, У. Самчук, О. Тарнавський та ін.), спогади другої дружини (Г. Багряна), а також радянську мемуаристику (Ю. Самброс, Ю. Смолич).

Для висвітлення світоглядних позицій та політичних поглядів І. Багряного важливе значення мають його публіцистичні праці та промови; для вивчення культурно-мистецької діяльності – художні твори.

Під час написання дисертації використані матеріали періодичних видань («Голос Охтирщини», «Українські вісті», «Ми ще повернемося!», «Молода Україна», «Жіночий світ», «Рада», «Edmonton Journal», «National Review», «Svoboda», «The Detroit Times», «The Minneapolis Morning Tribune», «The Minnesota Daily», «The Scranton Times» та ін.).

До опублікованих джерел зараховуємо бібліографічні збірники праць І. Багряного, найбільш повним серед яких є збірник, підготовлений Харківською державною науковою бібліотекою ім. В.Г. Короленка²³.

Статті-некрологи є ще одним із видів опублікованих джерел.

Таким чином, проаналізована джерельна база є досить широкою як за змістом, так і за характером для повноцінного розкриття основних завдань дисертаційного дослідження.

У методологічних засадах визначено методи для історичної біографії, об'єкт біографічних досліджень; з'ясовано, що біографічні дослідження передбачають інтеграцію системного підходу до вивчення особистості із залученням методів різних наук філософського, соціологічного та психологічного аналізу особистості; виокремлено процедурні стадії біографічного дослідження та ін.²⁴

У другому розділі «**Початок громадсько-політичної діяльності І. Багряного**» обґрунтовано фактори, що вплинули на формування його світогляду, досліджено участь діяча в українському політичному житті у роки Другої світової війни, розглянуто німецький період життя.

І. Багрянний народився 2 жовтня (за старим стилем – 19 вересня) 1906 р. в м. Охтирка Харківської губернії.

Становлення особистості І. Багряного відбувалося за різних історичних епох. За царських часів на формуванні світогляду діяча позначилися твори Л. Глібова і Т. Шевченка, під впливом яких він почав писати вірші українською мовою.

²³ Український письменник і політичний діяч Іван Багрянний (1906 – 1963) : До 100-річчя від дня народження : [бібліографічний покажчик] / уклад. : Т. О. Сосновська та ін. – [2-е вид.] / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Х. : Видавництво ХІМБ, 2006 – 191 с.

²⁴ Чижко В. Біографічна традиція та наукова біографія в історії і сучасності України / Віталій Чижко. – К. : БМТ, 1996. – 239 с.

У роки Української революції 1917 – 1921 рр., навчаючись у вищій початковій школі імені Т. Шевченка, на становлення особистості І. Багрянного значний вплив справили директор навчального закладу Г. Сергієнко.

За радянських часів І. Багрянний у 1921 р. вступив до комсомолу, задекларувавши таким чином свої політичні погляди. У 1925 р. вибув із лав комсомольської організації через бажання більше часу присвячувати літературній творчості. З 1924 до 1927 (чи початок 1928) рр. І. Багрянний був членом охтирської філії спілки письменників «Плуг», яка декларувала створення нової соціалістичної культури.

У київський період (1926 – 1928 рр.) у світоглядних орієнтирах І. Багрянного сталися значні зміни. Поштовхом до переорієнтування становища України у складі СРСР стали як родинна трагедія, так і матеріальні труднощі, через які він не зміг здобути вищу освіту у Київському художньому інституті. Критично проаналізувавши діяльність більшовиків (політика «воєнного комунізму», голод 1921 – 1923 рр., НЕП, примусова колективізація, літературна дискусія) І. Багрянний переконався у лицемірстві здійснюваної ними політики. Марксистський погляд на сенс історії, що був домінуючим у Радянському Союзі, виявився для І. Багрянного чужим, неприйнятним.

І. Багрянний вступив до спілки письменників Майстерня революційного слова (МАРС), що перебувала в опозиції до радянської влади. У цей період на формування особистості І. Багрянного, його національного самовизначення значний вплив мали М. Шумський, М. Хвильовий, М. Куліш, Б. Антонович-Давидович, В. Підмогильний, Б. Тенета, Є. Плужник, В. Сосюра, І. Врона, М. Бойчук, а також діяльність Всеукраїнської академії наук.

З 1928 до 1932 рр. в житті І. Багрянного тривав харківський період.

16 квітня 1932 р. за постановою Державного політичного управління (ДПУ) УСРР І. Багрянного було заарештовано. По завершених слідства його звинуватили у контрреволюційній діяльності і відправили у позатабірне заслання на Далекий Схід. Школа життя, пройдена там І. Багрянним, утвердила в нього думку боротися за створення незалежної Української держави.

У роки Другої світової війни І. Багрянний брав активну участь в українському політичному житті. Він був членом ОУН (Б), працював обласним референтом пропаганди у Головному осередку пропаганди (ГОП) ОУН; брав участь у створенні у 1943 р. Антибільшовицького блоку народів (АБН), був ініціатором створення у 1944 р. Української головної визвольної ради. Пропагандистські матеріали, створені І. Багрянним під час його роботи у Головному осередку пропаганди ОУН, сприяли формуванню національної свідомості українців, підтримували в них віру у перемогу над ворогами та можливість побудови незалежної соборної України. І. Багрянний став одним із тих східноукраїнських діячів, які вплинули на еволюцію програми ОУН (Б) від інтегрального до демократичного націоналізму.

І. Багрянний брав активну участь у діяльності Генерального секретаріату закордонних справ (ГСЗС) та Закордонного представництва (ЗП) УГВР, хоча

офіційним членом цих органів не був. Він докладав чимало зусиль для примирення «мельниківців» та «бандерівців», зокрема під час переговорів у Братиславі у 1944 р. задля створення спільними зусиллями незалежної Української держави.

У 1945 р. І. Багрянний читав лекції на політичні теми для курсантів відділу УПА для спеціальних завдань, що базувався в Угорщині. Обіймав посаду голови Українського допомогового комітету на Тироль та Форальберг, що розташовувався в Інсбруці (Австрія).

Робота в підпіллі ОУН і УПА вплинула на динаміку політичного світогляду І. Багрянного. Концепти «спільної боротьби народів СРСР проти більшовизму», «кадрів революції» були розвинуті І. Багрянним у його громадсько-політичній діяльності на еміграції.

З 1945 до 1963 рр. І. Багрянний жив і активно працював у м. Новий Ульм (ФРН).

Отже, формування світогляду та національної свідомості І. Багрянного відбувалося за царських часів, у роки Української революції 1917 – 1921 рр. та в радянський період. Початок громадської та політичної діяльності І. Багрянного пов'язаний з ОУН (Б) і припадає на роки Другої світової війни.

У третьому розділі «**Громадсько-політична діяльність в еміграції**» аналізується роль та місце І. Багрянного в організації українського політичного та громадського життя в еміграції.

У 1945 р. І. Багрянний став одним із засновників Української революційно-демократичної партії, з 1945 до 1947 та 1948 – 1963 рр. був її ідеологом, а з 1948 по 1963 рр. – генеральним секретарем. Метою діяльності УРДП декларувалася боротьба за незалежність України. Об'єднання у лавах УРДП вихідців зі Сходу та Заходу України засвідчило прагнення українців до соборності та появу політичного руху нового якісного гатунку.

У своїй політичній діяльності І. Багрянний стояв на позиціях демократії. Найдоцільніший шлях розвитку України політичний діяч вбачав саме в демократичній революції, яка мала охопити увесь Радянський Союз. І. Багрянний наголошував, що СРСР можна буде повалити лише шляхом спільної боротьби усіх поневолених Московою народів.

Основним завданням УРДП він визначив здобуття державної незалежності України. Написана І. Багрянним програма була не лише партійного рівня, а й загальнонаціонального. У реалізації поставленої мети політичний мислитель розраховував на селян та робітників на теренах України.

Наприкінці 1940-х – на початку 1960-х рр. УРДП була однією із найчисельніших партій української еміграції. Прихильники УРДП створили мережу крайових комітетів та осередків партії по всьому світу.

І. Багрянний обіймав посади заступника Голови Виконавчого органу (ВО) УНРади (1950 – 1951 рр.), заступника Голови (1952 р.; 1954 – 1955 рр.) та Голови Президії УНРади (1952 – 1954 рр.; 1957 – 1961 рр.), віце-президента

УНР в екзилі (1961–1963 рр.). Він докладав зусиль для інформування світової громадськості та урядів західних демократій про злочини сталінського тоталітарного режиму проти українського народу; відстоював позицію неможливості співпраці з організаціями, які ігнорують національні інтереси народів СРСР, зокрема з Американським комітетом звільнення народів Росії.

З ініціативи І. Багряного було оголошено про створення єдиного українського національного фронту. Попри докладання ним великих зусиль для консолідації навколо УНРади українських політичних партій, процес консолідації через амбіції лідерів політичних сил не був завершений.

Понад десятиліття діяльність І. Багряного в Державному центрі Української Народної Республіки в екзилі була спрямована на відновлення незалежної Української держави.

І. Багрянний став активним учасником громадського життя української еміграції. З його ініціативи було створено ДОБРУС, СУЖЕРО, ОДУМ, Легіон ім. Симона Петлюри (ЛСП).

Діяльність ДОБРУСу в США та СУЖЕРО в Канаді (1950 р.) спрямовувалася на інформування західного політикуму, світової громадськості про злочинну політику Й. Сталіна щодо України.

Створення ОДУМу (1950 р.) було актуальним, відповідало потребам національно-культурного розвитку українців у діаспорі. ОДУМ, як і «Пласт» та Спілка української молоді (СУМ), докладала зусиль, щоб українські емігранти не розчинилися у багатонаціональних і полікультурних суспільствах приймаючих держав; сприяла збереженню історичної пам'яті українського народу; забезпечувала соціальну взаємодію молоді й сприяла етнічному самозбереженню українців.

І. Багрянний взяв участь у створенні та роботі об'єднань українських письменників в еміграції Мистецький український рух (МУР) (1945 р.) у ФРН та «Слово» (1957 р.) у США.

Отже, політична та громадська діяльність І. Багряного протягом другої половини 1940-х – на початку 1960-х рр. була важливою і незвід'ємною складовою частиною українського громадсько-політичного життя в еміграції. Вона сприяла консолідації українців, розпорощених у різних країнах світу.

Четвертий розділ **«Культуротворча діяльність І. Багряного»** присвячений висвітленню письменницької й образотворчої діяльності І. Багряного, його політичної публіцистики та ролі у видавничій справі.

У своїй літературній діяльності у 1920-ті рр. І. Багрянний еволюціонував від соціалістичних до націоналістичних позицій, які стали визначальними у подальшій культуротворчій діяльності. В еміграції відбулася еволюція поглядів політичного діяча і митця щодо зброї, за допомогою якої українці здобудуть незалежність. Цією зброєю І. Багрянний визначив слово, мистецькі твори.

Романом «Тигролови» І. Багрянний започаткував в історії української літератури «табірну прозу». Літературні та малярські твори, створені І. Багрянним у роки Другої світової війни під час роботи у ГОП ОУН, стали складовою частиною мистецтва резистансу.

Літературні твори, насамперед велика проза, мислилися І. Багрянним засобом збереження історичної пам'яті та формування національної свідомості українського народу, інформування світової громадськості й урядів західних демократій про тоталітарну суть політики Кремля. Література для дітей мала запобігти процесу денационалізації української молоді.

Публіцистичний хист І. Багряного розкрився в еміграційний період. Численні статті й доповіді були покликані до життя, з одного боку, суспільно-політичними процесами, що мали місце в житті емігрантів, з іншого, – політичним становищем України у складі СРСР. Публіцистична спадщина І. Багряного нараховує понад 200 творів, переважна більшість яких була опублікована у журналі «Наші позиції» та газеті «Українські вісті».

І. Багрянний став членом Спільки українських журналістів на еміграції, що була утворена у повоєнні роки у Західній Німеччині.

Памфлет І. Багряного «Чому я не хочу вертатись до ССРСР?» сприяв розумінню західними політиками причин небажання радянських громадян бути репатрійованими до СРСР, яка полягала у тоталітарній суті сталінського режиму. Памфлет сприяв гальмуванню процесу примусової репатріації до СРСР. У численних статтях, доповідях, памфлетах публіцист порушував проблеми, які не втратили своєї актуальності й нині, зокрема проблема консолідації українських політичних сил, створення єдиного українського національного фронту, пріоритетність українських національних інтересів у розбудові України тощо.

Висунута і обґрунтована І. Багрянним теза про кадри революції, хоч і викликала дискусію у тогочасному еміграційному суспільстві, проте із здобуттям у 1991 р. Україною незалежності довела своє право на існування.

Публіцистична спадщина І. Багряного та його сучасників, зокрема С. Барана, М. Воскобійника, П. Малюка, Б. Осадчука та ін., – взірць невтомного й безкомпромісного служіння українському народові.

Протягом 1946 – 1947 і 1956 – 1962 рр. І. Багрянний працював головним редактором газети «Українські вісті», що виходила у м. Новий Ульм. На шпальтах часопису висвітлювалися актуальні для українських емігрантів питання з життя еміграції та УРСР. Часопис був одним із найбільших еміграційних видань, передплатники якого мешкали у Європі, Америці, Австралії. І. Багрянний залучив до співпраці з «УВ» сильний авторський колектив, зокрема С. Барана, Ю. Шереха, В. Витвицького, А. Животка та ін.

У 1950-х рр. при «Українських вістях» виходила російськомовна газета «Освобождение». Її редагував лідер Національної організації російських демократів (НОРД) Г. Алексінський, із яким співпрацював І. Багрянний.

Частина періодичних видань, до заснування й публікації яких долучився І. Багрянний, була пов'язана із його політичною діяльністю. Це друкований орган Секретаріату ЦК УРДП «Бюлетень ЦК УРДП», журнал «Наші позиції».

І. Багрянний входив до складу видавництва «Українські вісті», яке видавало переважно художню літературу та політичну публіцистику.

Отже, культуротворча діяльність І. Багряного ґрунтувалася на націоцентричних позиціях і багато у чому зумовлювалась його громадсько-політичною активністю.

У результаті проведеного наукового дослідження зроблені наступні

ВИСНОВКИ:

– Історіографічний аналіз літератури з громадсько-політичної та культуротворчої діяльності І. Багряного засвідчує відсутність комплексного наукового дослідження з проблеми. Наявна джерельна база є достатньо репрезентативною, що дозволяє ґрунтовно дослідити обрану тему.

– Важливими чинниками формування світогляду та національної свідомості І. Багряного стали твори українських письменників ХІХ ст. Л. Глібова і Т. Шевченка, навчання у роки Української демократичної революції 1917–1921 рр. у вищій початковій школі імені Т. Шевченка під керівництвом Г. Сергієнка, зацікавлення історичним минулим слобідського краю; соціально-економічна та національно-культурна політика більшовиків в Україні у 1920-х рр., спрямована на знищення української нації; постаті М. Шумського, М. Хвильового, Б. Антоненка-Давидовича, В. Підмогильного, Б. Тенети, С. Плужника, І. Врони і М. Бойчука, діяльність Всеукраїнської академії наук; відбування заслання у 1930-х рр. на Далекому Сході за контрреволюційну діяльність.

Початок громадсько-політичної діяльності І. Багряного припав на роки Другої світової війни. Він входив до лав ОУН (Б), у Головному осередку пропаганди якої працював субласним референтом пропаганди. І. Багрянний брав участь у створенні АБН, був ініціатором створення УГВР, брав участь у діяльності ГСЗС та ЗП УГВР. Разом із іншими членами ОУН (Б), які походили зі східноукраїнських земель, І. Багрянний здійснив вплив на загальнодемократичну еволюцію програми Організації. В Австрії взяв участь в українському громадському житті, очоливши Український допомогивий комітет на Тироль та Форальберг. Політична та громадська діяльність І. Багряного у роки Другої світової війни була спрямована на створення незалежної України.

– І. Багрянний стояв біля витоків створення УРДП, був її ідеологом та керівником. УРДП створювалася як соборницька політична сила, метою її діяльності стала боротьба за незалежність України. І. Багрянний разом із УРДП доклав зусиль для еволюції політичної думки української еміграції у бік демократії. І. Багрянний наголошував на необхідності спільної боротьби усіх поневолених народів СРСР. Основним завданням УРДП І. Багрянний визначив здобуття державної незалежності України. Програма, розроблена І. Багрянним,

була не лише партійного рівня, а й загальнонаціонального й стала передумовою національного визволення України.

Із створенням у Західній Німеччині УНРади як передпарламенту державного центру УНР в екзилі І. Багряний від фракції УРДП брав активну участь у її діяльності. Він зробив значний внесок у процес інформування світової громадськості та урядів демократичних держав про злочинну політику сталінського тоталітарного режиму проти українського народу. З ініціативи І. Багряного УНРада оголосила про створення єдиного українського національного фронту, який мав консолідувати навколо УНРади українські політичні партії.

Активною й багатогранною виявилась громадська діяльність І. Багряного. З його ініціативи не лише у Західній Німеччині, а й у США та Канаді утворились такі громадські організації як ДОБРУС, СУЖЕРО, ОДУМ, ЛСП. Їхня діяльність спрямовувалась на інформування світової громадськості про злочинну політику Й. Сталіна щодо України, на збереження історичної пам'яті українського народу, на забезпечення соціальної взаємодії молоді й сприяла етнічному самозбереженню українців за умов проживання у багатокультурних суспільствах. Результатом спільної роботи ДОБРУСу та СУЖЕРО з УККА та іншими організаціями стало прийняття у 1959 р. Конгресом США резолюції про тиждень поневолених націй.

– Культуротворча діяльність І. Багряного була пов'язана й зумовлена його громадсько-політичною діяльністю. Головними напрямками культуротворчої діяльності І. Багряного були мистецька, публіцистична та видавнича діяльність. Мистецьку діяльність, у свою чергу, слід поділити на письменницьку та образотворчу. Еволюцію письменницьких поглядів І. Багряного засвідчив перехід від соцреалістичних до нашіоцентричних позицій зображення дійсності. Слово та мистецькі твори, за І. Багряним, мали бути дієвішою зброєю у боротьбі українського народу за незалежність, ніж діяльність політиків. Його письменницький доробок сприяв збереженню історичної пам'яті та формуванню національної свідомості українського народу, запобіганню процесу денационалізації українського молодого покоління, інформуванню світової громадськості й урядів західних демократій про тоталітарну суть політики Кремля. В історії української літератури І. Багряний започаткував «табірну прозу». Письменницька й образотворча діяльність І. Багряного у роки Другої світової війни була складовою частиною мистецтва резистансу. Кіносценарні задуми І. Багряного та його прагнення співпрацювати з кінематографом США засвідчили стремління діяти донести українську проблематику до широкої аудиторії, не лише української, а й світової.

Публіцистична спадщина І. Багряного, що нараховує понад 200 творів, становить самобутнє та оригінальне явище в історії української суспільно-політичної думки та журналістики ХХ ст. Політична публіцистика І. Багряного була зумовлена суспільно-політичними та соціокультурними

процесами та явищами в українському еміграційному суспільстві та на материковій Україні другої половини 1940-х – початку 1960-х рр. Статті та промови І. Багряного справили вагомий вплив не лише на формування національної свідомості української діаспори, а й на формування ставлення провідних демократичних держав до «українського питання». І. Багряний одним із перших поклав початок деміфологізації сталінського режиму, його публіцистика сприяла гальмуванню процесу примусової репатріації до СРСР.

І. Багряний був одним із організаторів українського видавничого життя у повоєнній Західній Німеччині. Він входив до складу видавництва «Українські вісті», основним напрямом якого було видання творів художньої літератури та політичної публіцистики. І. Багряний протягом довгих років обіймав посаду головного редактора газети «Українські вісті» – одного із найбільших еміграційних видань, що переділячувалося у країнах Європи, Америки та Австралії. Діяч задав демократичний тон часопису, залучив до співпраці сильний авторський колектив. І. Багряний мав відношення до заснування ряду періодичних видань, пов'язаних із його політичною діяльністю.

Характерними особливостями видавничої діяльності І. Багряного в еміграції був її загальнодемократичний характер; прерогатива свободи слова, позбавленого, на відміну від СРСР, державної цензури; співпраця з національними групами, які репрезентували на еміграції народи СРСР, що визнавали право України на державну незалежність; співпраця з УНРадою та провідними демократичними українськими громадськими організаціями.

– Творчий доробок та громадсько-політична діяльність І. Багряного становлять важливу складову історії України ХХ ст. Будучи у реки Другої світової війни членом ОУН (Б), І. Багряний разом із Й. Позичанюком, О. Дяковим та іншими представниками східноукраїнських земель здійснив вплив на еволюцію програми ОУН (Б) від інтегрального до демократичного націоналізму. У свою чергу еказані демократичні зміни підготували ґрунт для проголошення у липні 1944 р., ініційованої І. Багряним, УГВР як українського передпарламенту.

Займаючи активну громадянську позицію, працюючи у ДЦ УНР в екзилі, очолюючи УРДП, І. Багряний прагнув загальмувати процес примусової репатріації до СРСР; докладав зусиль до консолідації українських політичних сил; спільно з іншими громадсько-політичними діячами справив вплив на формування ставлення провідних демократичних держав до українського питання, наслідком чого стало проголошення у 1959 р. Конгресом США резолюції про тиждень поневолених націй.

Заснування та розбудова за безпосередньої участі І. Багряного у другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр. УРДП, низки громадських організацій, часопису «Українські вісті» та їхня понад півстолітня діяльність в еміграції засвідчили, що справа, розпочата І. Багряним, не була марною, а знайшла гідних послідовників.

Отже, громадсько-політична та культуротворча діяльність І. Багрянного є важливою складовою національної історії ХХ ст. І. Багрянний відіграв важливу роль в актуалізації «українського питання» перед політиками провідних демократичних держав, у запобіганні процесу денационалізації українських емігрантів, у збереженні історичної пам'яті українського народу та формуванні його національної свідомості, у консолідації української нації на еміграції.

Список опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження:

1. Подобед О. А. Соціально-правові та морально-психологічні умови життя та діяльності І. Багрянного у Західній Німеччині (1945–1950 рр.) / О. А. Подобед // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Історія : Збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. П. С. Григорчука]. – Вінниця, 2008. – Вип. XIV. – С. 260-266.
2. Подобед О. А. Діяльність І. Багрянного в державному центрі Української Народної Республіки в екзилі / О. А. Подобед // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія / Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» / [голова редкол. М. М. Вереш]. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2008. – Вип. 21. – С. 116-122.
3. Подобед О. А. Іван Багрянний – ідейний натхненник та ініціатор створення Демократичного об'єднання бувших репресованих українців советським режимом (ДОБРУС) та Союзу українців – жертв російського комуністичного терору (СУЖЕРО) / О. А. Подобед // Науковий вісник. Науки : економіка, політологія, історія / Одеський державний економічний університет. – Одеса, 2009. – №18 (96). – С. 178-186.
4. Подобед О. А. Видавнича діяльність Івана Багрянного в еміграції / О. А. Подобед // Наукові записки. Серія : Педагогічні та історичні науки : Збірник наукових статей / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. LXXX (80). – С. 208-220.
5. Подобед О. А. Участь Івана Багрянного в українському політичному житті у роки Другої світової війни / О. А. Подобед // Наукові записки. Серія : Педагогічні та історичні науки : Збірник наукових статей / Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. LXXXIII (83). – С. 275-287.
6. Подобед О. А. Іван Багрянний : «Чому я не хочу вертатись до СРСР?» / О. А. Подобед // Українська державність : історія і сучасність : Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених

(28 листопада 2008 р.) / [під заг. ред. К. В. Балабанова]. – Маріуполь, 2008. – С. 30-32.

7. Подобед О. А. Іван Багряний та кіно / О. А. Подобед // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : матеріали звітної-наукової конференції викладачів університету за 2008 рік, 5-6 лютого 2009 року / [укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Симоненко, О. П. Ємельянова]. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2009. – С. 167-171.

8. Подобед О. Іван Багряний – ініціатор створення Організації української демократичної молоді (ОДУМ) / О. Подобед // Матеріали II Волинської Міжнародної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 90-річчю Житомирського державного університету імені Івана Франка (Житомир, 2-3 жовтня 2009 р.). – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 37-40.

9. Подобед О. А. І. Багряний – організатор культурного життя в еміграції (друга половина 1940-х – початок 1960-х рр.) / О. А. Подобед // Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету : матеріали звітної-наукової конференції викладачів університету за 2009 рік, 10-11 лютого 2010 року / [укл. Г. І. Волинка, О. В. Уваркіна, О. П. Симоненко, О.П. Ємельянова]. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – С. 138-142.

АНОТАЦІЇ

Подобед О. А. Громадсько-політична та культуротворча діяльність Івана Багряного. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2011.

Дисертаційне дослідження присвячене громадсько-політичній та культуротворчій діяльності письменника, публіциста, художника, громадського та політичного діяча І. Багряного. Робота базується на широкій джерельній та літературній основі. Виявлено фактори, що вплинули на формування світогляду І. Багряного та його становлення як громадського та політичного діяча. З'ясовано внесок І. Багряного у розвиток українського громадсько-політичного життя в еміграції. Розкрито основні напрями культуротворчої діяльності. Визначено роль та місце І. Багряного в історії України ХХ ст.

Ключові слова: І. Багряний, еміграція, політична діяльність, громадська діяльність, культуротворча діяльність, Українська революційно-демократична партія, газета «Українські вісті», Українська Народна Республіка в екзилі.

Подобед Е. А. Общественно-политическая и культуротворческая деятельность Ивана Багряного. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата исторических наук

по специальности 07.00.01 – история Украины. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2011.

Диссертация посвящена исследованию политической, общественной и культуротворческой деятельности писателя, художника, публициста, общественного и политического деятеля И. Багряного. Определена степень научной разработки проблемы. Работа выполнена на основе широкого массива документальных источников, значительная часть которых впервые вводится в научный оборот.

Установлено, что важными факторами формирования мировоззрения и национальной сознательности И. Багряного были произведения украинских писателей XIX в.; влияние обучения в образовательных заведениях; заинтересованность историческим прошлым Слобожанского края; социально-экономическая и национально-культурная политика большевиков в Украине в 1920-е гг., направленная на уничтожение украинской нации; личности Н. Хвильового, Б. Антоненка-Давыдовича, И. Вронь, М. Бойчука и др.

В годы Второй мировой войны началась политическая деятельность И. Багряного, которая была направлена на создание независимой Украины. Он входил в ряды ОУН (Б), работал областным референтом пропаганды, стал инициатором создания Украинского главного освободительного совета. Вместе с другими членами ОУН (Б), которые происходили из восточноукраинских земель, И. Багряный повлиял на эволюцию программы Организации от интегрального к демократическому национализму.

И. Багряный стоял у истоков создания в эмиграции Украинской революционно-демократической партии, был ее идеологом и руководителем. Основной задачей УРДП декларировалось провозглашение государственной независимости Украины. И. Багряный акцентировал внимание на совместной борьбе всех поработанных народов СССР.

С провозглашением в Западной Германии Украинского национального совета как предпарламента Государственного центра УНР в эмиграции И. Багряный принимал активное участие в его работе. Он стал инициатором создания единого украинского национального фронта, целью которого была консолидация вокруг УНС украинских политических партий.

Общественная деятельность И. Багряного была многогранна. По его инициативе не только в Западной Германии, но и в США и Канаде основан ряд общественных организаций. Их деятельность была направлена на информирование мировой общественности про преступную политику И. Сталина по отношению к Украине, на сохранение исторической памяти украинского народа, на обеспечение социального взаимодействия молодежи и способствовала этническому самосохранению украинцев в условиях проживания в многокультурных обществах.

Романом «Тигроловы» И. Багряный в истории украинской литературы основал «лагерную прозу». Его киносценарные планы и стремление сотрудничать с кинематографом США задекларировали желание деятеля донести украинскую проблематику к широкой аудитории, не только украинской, но и мировой.

И. Багряный стал автором более 200 публицистических произведений, которые представляют оригинальное явление в истории украинской общественно-политической мысли и журналистики XX в. Он одним из первых положил начало демифологизации сталинского режима, его публицистика способствовала приостановлению процесса принудительной репатриации в СССР.

И. Багряный был одним из организаторов украинской издательской жизни в послевоенной Западной Германии. Он занимал должность главного редактора газеты «Украинские вести» – одного из самых больших эмиграционных изданий.

Ключевые слова: И. Багряный, эмиграция, политическая деятельность, общественная деятельность, культуротворческая деятельность, Украинская революционно-демократическая партия, газета «Украинские вести», Украинская Народная Республика в эмиграции.

Podobyed O. A. Ivan Bagryany's public-political, cultural and creative activities. – Manuscript.

The thesis on obtaining Candidate's degree on historical sciences, specialty 07.00.01 – History of Ukraine. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2011.

The dissertation is dedicated to public-political, cultural and creative activities of the writer, publicist, artist, public and political figure of Ivan Bagryany. The thesis is based on the broad source and literal foundation. The factors which influenced on Ivan Bagryany's world outlook formation as well as his political and public leader position acquisition are determined. Ivan Bagryany's contribution into the development of Ukrainian public and political life in emigration is clarified. The main trends of cultural and creative activities are revealed. Ivan Bagryany's role and place in the history of Ukraine of the XX century are defined.

Key words: Ivan Bagryany, emigration, political activities, public activities, cultural and creative activities, Ukrainian Revolutionary-Democratic Party, the newspaper «Ukrayinski Visti», Ukrainian People's Republic in exile.